

Наталя Квітка,
канд. пед. наук,
ст. н. сп. відділу інклюзивного навчання
ІСПП імені Миколи Ярмаченка
НАПН України, м. Київ, Україна

МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ООП В УМОВАХ ВІЙНИ

Постановка проблеми. Прийняттю Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року передувала тривала низка реформ щодо просування інклюзивного навчання та деінституціалізації. Незважаючи на повномасштабну збройну агресію Російської Федерації проти України, реформування інклюзивного навчання продовжується разом із визначенням нових пріоритетів та завдань для подальшого розвитку освіти в Україні.

Серед основних чинників виникнення ключових проблем на розв'язання яких спрямована Національна стратегія зазначені:

- недостатній кадровий потенціал у сфері інклюзивного навчання, незадовільний рівень фахової підготовки та перепідготовки педагогічних працівників;
- упереджене ставлення (міфи, страхи, стигми, стереотипи) до осіб з особливими освітніми потребами;
- низький рівень мотивації педагогічних працівників до впровадження інклюзивного навчання.

Метою Національної стратегії є забезпечення доступу до якісної освіти кожній особі з урахуванням індивідуальних потреб та можливостей, із створенням умов для розвитку її потенціалу. Стратегічна мета досягається на основі трьох стратегічних цілей, одна з них полягає в отриманні кожною особою гарантованих державою освітніх послуг, спрямованих на розкриття її потенціалу, максимальний розвиток і соціалізацію, з урахуванням її індивідуальних можливостей та потреб. Забезпечується дана ціль наявністю вмотивованих та професійних фахівців, в тому числі органів виконавчої влади та

органів місцевого самоврядування, які формують та реалізують збалансовану державну політику щодо розвитку інклюзивного навчання на всіх рівнях.

Аналіз останніх досліджень із проблеми.

Незважаючи на активне впровадження інклюзії в загальноосвітній простір України, мотивація педагогічних працівників до впровадження інклюзивного навчання залишається серед основних чинників виникнення ключових проблем. Подібні проблеми були притаманні й іншим країнам. Зарубіжні дослідники, зокрема О.С. Longrono, J.T. Gongora, С. Forlin, D. Chambers, J.-R. Kim та інші вчені вивчали питання готовності та підготовки викладачів у вишах: практико-орієнтована модель, що включає досвід роботи в інклюзії, модель включення до програми підготовки дисциплін, що дозволяють ознайомитися з усім спектром методів та технологій навчання та підтримки осіб з ООП, модель роботи з батьками дітей з ООП як складова практичної підготовки тощо.

Низку досліджень проведено сучасними вітчизняними вченими такими як А. Колупаєва, Н. Софій, О. Таранченко та ін.. Вони розглядають питання готовності педагогічних працівників працювати зі здобувачами освіти з ООП. Дослідники формулюють сутність поетапного процесу формування готовності педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Спираючись на положення компетентнісного підходу вони вказують на особливості підготовки фахівців до професійної діяльності в інклюзивному закладі освіти й доводять вплив ступеня готовності педагогічних працівників на успішність освіти дітей з ООП.

З урахуванням вимог і потреб сьогодення, а також чисельних поглядів науковців Д. Аتكінсона, Ч. Бернарда, М. Вебера, Т. Голубенко, Ф. Гонобліна, І. Кипич, Н. Кузьміної, І. Крамаренка, Ю. Лахмотова, С. Максименка, О. Маляр, А. Мельник, В. Оверчук, В. Рибалка, В. Семиченко, С. Феденько, А. Форостя та інших на оптимальний рівень функціонування педагогічних працівників в системі інклюзивного навчання та структуру їх готовності до надання освітніх послуг здобувачам освіти з ООП *компонентами педагогічної готовності є: мотиваційний, освітній, психологічний, творчий і практичний.* Визначені

компоненти органічно взаємопов'язані й взаємодоповнюють один одного. Така цілісність якостей особистості, соціальних установок, мотивації, знань, умінь та навичок, властивостей та станів допомагає якісно виконувати професійну діяльність в умовах інклюзивного навчання у період воєнного стану.

Визначена структура готовності педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзії вказує на необхідні показники до кожного компонента, а саме: формування у вчителів професійно-ціннісних орієнтацій, професійно-особистісних якостей, умінь та компетенцій, які дають змогу успішно реалізувати освітній процес в умовах інклюзії. Відтак, сукупність компонентів є своєрідним динамічним інтегрованим утворенням, яке допомагає впровадити педагогічну діяльність у сфері інклюзивної освіти й усвідомлювати самого себе у професії та системі власної особистості.

Концептуальні засади визначення змісту мотиваційно-цільового критерію представлені в розвідках психолого-педагогічних аспектів реалізації сучасних методів у вищій школі дослідниці М. Артюшиної, котра розглядає показники мотивації відповідно змісту діяльності як здобувача вищої освіти, так і викладача. Серед них зазначені:

- професійні, тобто пов'язані з процесом фахової компетенції в площині певної професійної діяльності);
- пізнавальні, що стосуються з отримання знань);
- широко соціальні (бажання зайняти певну позицію у суспільстві, престижність);
- вузько соціальні (прагнення мати статус у конкретній соціальній групі);
- діяльнісні;
- процесуально-змістові (зацікавленість у самому процесі та змісті матеріальні (можливість забезпечити себе матеріально);
- мотиви досягнення (прагнення досягти певних результатів у діяльності);
- утилітарні (прагнення отримати безпосередні переваги від діяльності чи уникнути небезпеки та покарань.

У науково-педагогічній праці Ю. Шуміловської *мотиваційний компонент педагогічної готовності* до роботи з дітьми з ООП визначається як сукупність стійких мотивів до роботи в умовах інклюзивної освіти, спрямованість на здійснення ефективного процесу навчання і виховання, визнання кожної дитини суб'єктом навчально-виховної діяльності, формування внутрішньої готовності до позитивного сприймання дітей з порушеннями психофізичного розвитку та залучення їх до навчально-практичної діяльності.

Метою статті є характеристика мотиваційного компоненту педагогічної готовності як головного в механізмі саморегуляції поведінки і діяльності людини, що посідає чільне місце в структурі особистості й пронизує всі її структурні утворення: спрямованість, характер, емоції, здібності, психічні процеси тощо. Позитивне ставлення до педагогічної діяльності матиме цінність лише тоді, коли воно засноване на наявності чітких, компетентних уявлень як про професію в цілому, так і про окремі дисципліни навчальної програми, а також способи оволодіння ними.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні основними показниками **мотиваційного компоненту** визначено такі:

- мотиваційно-цільовий особистий запит на професійну самореалізацію через професійні інструменти, що презентуються у реалізації фахових компетентностей в умовах інклюзивного навчання;
- сформовані особисті морально-етичні утвердження щодо цінності продукування інклюзивного освітнього простору;
- зорієнтованість на педагогічне функціонування в умовах інклюзивного освітнього простору;
- стійкі орієнтації на інклюзивні цінності й норми, що містять провідні концепції, звички та навички поведінки, ідеали, переконання щодо реалізації фахових компетентностей в умовах інклюзивного навчання;
- власні професійні запити та потреби щодо реалізації фахових компетентностей в умовах інклюзивного навчання, що скеровують професійну діяльність в сфері інклюзивної освіти.

Таким чином, мотиваційний компонент як внутрішній рушій спонукає педагога до професійної діяльності. Мотивами можуть бути ідеали, професійні інтереси, переконання, соціальні установки та професійні цінності педагога. Проте в основу формування мотиву покладено насамперед потреби. Під мотиваційною сферою особистості розуміють стійкі мотиви, що мають певну ієрархію і визначаються у спрямованості особистості.

Висновки. Отже, для того, щоб кількість вмотивованих та професійних фахівців збільшилась і вони могли ефективно впроваджувати Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання, важливими до реалізації є завдання спрямовані на виконання вищезазначених цілей. А це й удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підтримки кадрів, залучених до формування та реалізації політики у сфері інклюзивного навчання на всіх рівнях та розвитку безпечного освітнього середовища в територіальних громадах; запровадження системи інформування педагогічних працівників щодо прийняття особливостей дитини та можливостей реалізації її індивідуальної освітньої траєкторії; забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема керівників закладів та установ освіти, вчителів, асистентів вчителя, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів щодо роботи з особами з особливими освітніми потребами; удосконалення механізму мотивації педагогічних працівників до роботи із здобувачами освіти, що мають особливі освітні потреби; запровадження системи практико-орієнтованого наставництва, супервізії та педагогічної інтернатури для педагогічних працівників та інших фахівців сфери освіти з питань організації навчання осіб з особливими освітніми потребами; забезпечення роботи інформаційно-ресурсної платформи для педагогічних працівників та інших працівників закладів освіти з питань багатоманітності людини та інклюзивності.

Список літературних джерел:

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М., 2024. Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації працівників інклюзивно-ресурсних центрів. А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко, К.: Особлива дитина : навчання і виховання, 2019, № 1. Том 115 № 3. – стор. 18 – 27.

2. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024 – 2026 роки. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-rozvytku-inkliuzyvnoho-navchannia-na-period-do-2029-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-na-20242026-roky-527r-070624>

3. Софій Н.З., Найда Ю.М. «Педагогіка: Інклюзивна освіта» [Навчально-методичні матеріали] К.: 2022. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41372/>

4. Forlin C., Chambers D. Teacher preparation for inclusive education: Increasing knowledge but raising concerns // Asia-Pacific Journal of Teacher Education. 2011. Vol. 39. № P. 17-32. DOI:10.1080/1359866X.2010.540850

5. Kim J.-R. Influence of teacher preparation programmes on preservice teachers' attitudes toward inclusion // International Journal of Inclusive Education. 2011. Vol. № 3. P. 355-377. DOI:10.1080/13603110903030097